

Arqueologia de les Dones

Codi: 100379

Crèdits: 6

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
2500241 Arqueologia	OT	3	1
2500241 Arqueologia	OT	4	1
2500501 Història	OT	4	1

Professor/a de contacte

Nom: Cristina Rihuete Herrada

Correu electrònic: cristina.rihuete@uab.cat

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: espanyol (spa)

Grup íntegre en anglès: No

Grup íntegre en català: No

Grup íntegre en espanyol: Sí

Prerequisits

No en té.

Objectius

Els objectius generals de l'assignatura són:

- (1) analitzar els biaxos androcèntrics de la teoria i de la pràctica arqueològiques, així com dels relats de les societats que estudia
- (2) conèixer les alternatives proposades des de la crítica feminista,
- (3) aprofundir en la diversitat de l'experiència humana des d'una perspectiva de gènere
- (4) mostrar el vessant interdisciplinari dels estudis arqueològics amb perspectiva de gènere amb casos pràctics
- (5) aprofundir en les noves metodologies i tècniques d'anàlisi a l'abast de l'arqueologia amb casos pràctics

Competències

Arqueologia

- Contextualitzar els conceptes de la teoria arqueològica i el seu origen, i distingir els principals debats epistemològics i metodològics en les ciències socials.
- Que els estudiants hagin demostrat que comprenen i tenen coneixements en una àrea d'estudi que parteix de la base de l'educació secundària general, i se sol trobar a un nivell que, si bé es basa en llibres de text avançats, inclou també alguns aspectes que impliquen coneixements procedents de l'avantguarda d'aquell camp d'estudi.
- Que els estudiants hagin desenvolupat aquelles habilitats d'aprenentatge necessàries per emprendre estudis posteriors amb un alt grau d'autonomia.

- Que els estudiants puguin transmetre informació, idees, problemes i solucions a un públic tant especialitzat com no especialitzat.
- Que els estudiants sàpiguen aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.

Història

- Contextualitzar els processos històrics i analitzar-los des d'una perspectiva crítica
- Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los de manera efectiva, tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.
- Que els estudiants hagin demostrat que comprenen i tenen coneixements en una àrea d'estudi que parteix de la base de l'educació secundària general, i se sol trobar a un nivell que, si bé es basa en llibres de text avançats, inclou també alguns aspectes que impliquen coneixements procedents de l'avantguarda d'aquell camp d'estudi.
- Que els estudiants hagin desenvolupat aquelles habilitats d'aprenentatge necessàries per emprendre estudis posteriors amb un alt grau d'autonomia.
- Que els estudiants puguin transmetre informació, idees, problemes i solucions a un públic tant especialitzat com no especialitzat.
- Que els estudiants sàpiguen aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.

Resultats d'aprenentatge

1. Aplicar tant els coneixements com la capacitat d'anàlisi a la resolució de problemes relatius al camp d'estudi propi.
2. Avaluar críticament les fonts i els models teòrics.
3. Conèixer els debats arqueològics principals entorn de la prehistòria.
4. Dominar en el grau necessari els idiomes rellevants per a la pràctica professional.
5. Expressar-se eficaçment aplicant els procediments argumentatius i textuals en els textos formals i científics
6. Identificar el context en què s'inscriuen els processos històrics.
7. Identificar els mètodes propis de l'arqueologia i la seva relació amb l'anàlisi històrica.
8. Identificar els mètodes propis de la història i la seva relació amb l'anàlisi de fets concrets.
9. Presentar treballs en formats ajustats a les demandes i els estils personals, tant individuals com en grup petit.
10. Reconèixer la importància de controlar la qualitat dels resultats del treball i de la seva presentació.
11. Transmetre els resultats de la recerca arqueològica i comunicar conclusions, de manera clara, tant oralment com per escrit, a un públic tant especialitzat com no especialitzat.
12. Utilitzar el vocabulari tècnic específic i d'interpretació de la disciplina.

Continguts

El programa desenvolupa tres grans blocs temàtics articulats en set temes.

Blocs temàtics

El primer, de caire introductori, exposa els fonaments de la concepció de les dones a la societat occidental, la trajectòria i pluralitat del feminisme i el seu impacte en les ciències socials i els estudis històrics.

El segon aprofundeix en conceptes clau de la crítica feminista com ara sexisme, androcentrisme, gènere, patriarcat, família, sexualitat, ètica de la cura i treball, aplicats a la recerca i els relats arqueològics.

El tercer bloc analitza diferents temes claus de l'arqueologia amb perspectiva de gènere, començant per les primeres alternatives als models androcèntrics sobre els orígens de la humanitat i la divisió sexual del treball. Aquesta secció inclou nombrosos casos pràctics de diferents continents i cronologies que abasten els àmbits

de les pràctiques funeràries, l'anàlisi espacial dels assentaments, la interpretació de les restes materials en clau social i econòmica, el simbolisme de les representacions figuratives o les noves tècniques de l'arqueologia bio-molecular (anàlisis de paleodieta, historials de residència, filiació i parentiu).

Temari

1. Trajectòria dels feminismes i impacte en els estudis històrics amb perspectiva de gènere
2. Androcentrisme
3. Sexe i gènere
4. Arqueologia de les dones, del gènere, feminista i *queer* (cuir)
5. Crítiques i alternatives metodològiques a l'androcentrisme i els estereotips de gènere en arqueologia
6. Societats patriarcals, matristes i ginecèntriques
7. Cos, parentiu i filiació: paleogenètica i historials de residència

Metodologia

Activitats dirigides

- Classes teòriques amb suport TIC.
- Sessions de treball i debat en grup. Valoració i discussió col·lectiva de material textual o audiovisual. Presentacions individuals i/o col·lectives i ronda de valoracions.

Activitats supervisades

- Sessions concertades per resoldre dubtes sobre el desenvolupament de l'assignatura. Assessorament individual o en grups reduïts sobre continguts específics del temari.
- Assessorament en grups reduïts per l'elaboració de presentacions i d'exercicis pautats d'aprenentatge.

Activitat autònoma

- Estudi personal. Lectura de textos. Recerca d'informació bibliogràfica.
- Redacció de treballs. Preparació de presentacions, comentaris orals i debats.

Nota: es reservaran 15 minuts d'una classe, dins del calendari establert pel centre/titulació, per a la complementació per part de l'alumnat de les enquestes d'avaluació de l'actuació del professorat i d'avaluació de l'assignatura/mòdul.

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Classes teòriques	40	1,6	
Tipus: Supervisades			
Tutorització, exposició i debat	20	0,8	1, 3, 7
Tipus: Autònomes			
Preparació proves i treballs	30	1,2	3, 6, 7, 11

Avaluació

Tipologia de proves d'avaluació

- Proves escrites.
- Treballs.
- Presentacions orals.
- Participació en debats.

Mòduls d'avaluació

Es portarà a terme una avaluació continuada a totes les activitats desenvolupades a l'assignatura. El sistema d'avaluació s'organitza en 3 mòduls. Cadascun tindrà assignat un pes específic en la qualificació final:

1. Les activitats dirigides s'avaluaran mitjançant el mòdul de proves escrites.
2. Les activitats supervisades s'avaluaran mitjançant el mòdul de presentacions i debats a l'aula.
3. Les activitats autònomes s'avaluaran mitjançant el mòdul de treballs.

Calendari d'avaluació

A l'inici de curs i en el moment de realització/l·liurament de cada activitat avaluable, l'alumnat serà informat (a l'aula i via Moodle) del procediment i data de revisió de les qualificacions.

En cas que les proves no es puguin fer presencialment s'adaptarà el seu format a les possibilitats que ofereixen les eines virtuals de la UAB. Els deures, activitats i participació a classe es realitzaran a través de fòrums, wikis i/o discussions d'exercicis a través de Moodle, Teams, etc.

Requisits per superar l'assignatura

- Presentació dels mòduls d'avaluació en els terminis establerts.
- La puntuació mitja dels mòduls d'avaluació ha de ser de 5 o més en una escala de 10.
- Quan no es presenti o lliuri un o més dels mòduls d'avaluació en els terminis establerts la qualificació serà "no avaluable".
- Tota irregularitat comesa durant la realització d'una prova (còpia, plagi) implicarà una nota de zero en l'apartat concret d'avaluació.

Reavaluació

Es podrà presentar a la reavaluació qui hagi realitzat els mòduls d'avaluació en els terminis establerts.

Consistirà en una prova escrita sobre el conjunt del temari. Aquesta prova tindrà lloc en les dates oficials establertes per la Facultat. La nota màxima que es podrà obtenir en la reavaluació és 5,0 (Aprovat).

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Participació activa a les sessions d'exposició, anàlisi i debat	10%	5	0,2	6, 8, 12
Proves escrites	45%	30	1,2	1, 5, 7, 11, 12
Treballs pràctics	45%	25	1	1, 2, 3, 4, 6, 7, 9, 10, 11

Bibliografia

[en negreta, obres molt rellevants per a l'assignatura]

OBRES DE TEORIA, EPISTEMOLOGIA I CRÍTICA FEMINISTA

Adlbi Sibai, Sirin (2016), *La cárcel del feminismo. Hacia un pensamiento islámico decolonial*. Akal, Madrid.

Arruza, Cinzia; Bhattacharya, Tithi; Fraser, Nancy (2019), ***Manifiesto de un feminismo para el 99%***. Herder, Barcelona.

Azpiazu, Jokin (2017), *Masculinidades y feminismo*. Virus, Barcelona.

Beauvoir, Simone (1949, 1999), *El segundo sexo*. Cátedra, Madrid.

bell hooks (2017 [2000]), ***El feminismo es para todo el mundo***. Traficantes de Sueños, Madrid.

<https://traficantes.net/libros/el-feminismo-es-para-todo-el-mundo>

Braidotti, Rosi (2004), *Feminismo, diferencia sexual y subjetividad nómada*. Gedisa, Barcelona [veure capítols 4 i 6 com a bibliografía rellevant del tema 3].

Butler, Judith (1990), *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge, London [traducción al castellano en Paidós, Barcelona, 2001, *El género en disputa. Feminismo y la subversión de la identidad*]

Butler, Judith (2004), *Undoing Gender*. Routledge, New York [traducción al castellano en Paidós, Barcelona, 2004, *Deshacer el género*].

Cigarini, L. (1996), *La política del deseo*. Icaria-Antrazyt, Barcelona.

Córdoba, David; Sáez, Javier; Vidarte, Paco (2005), *Teoría Queer. Políticas bolleras, maricas, trans, mestizas*. Egales, Barcelona.

Despentes, Virginie (2018), *Teoría King Kong*. Literatura Random House, Barcelona.

Eichler, Magaret (1987), *Nonsexist Research Methods. A Practical Guide*, Allen and Unwin, Boston.

Fausto-Sterling, Anne (2000), *Sexing the Body. Gender politics and the construction of sexuality*. Basic Books, New York [traducción al castellano en Melusina, Sta. Cruz de Tenerife, 2006, *Cuerpos sexuados. La política de género y la construcción de la sexualidad*].

Federici, Silvia (2018), ***Revolución en punto cero. Trabajo doméstico, reproducción y luchas feministas***.

Col. Mapas, Traficantes de Sueños, Madrid.

<https://www.traficantes.net/libros/revoluci%C3%B3n-en-punto-cero>

Firestone, Sulamith (1973), *The Dialectic of sex*. Johnathan-Cape, London [traducción al castellano en Kairós, Barcelona, 1976, *La dialéctica del sexo*]

Galindo, María (2021), ***Feminismo Bastardo***. 2ª edición, Mujeres Creando, La Paz.

El Hachmi, Najat (2019), *Siempre han hablado por nosotras. Feminismo e identidad. Un manifiesto valiente y necesario*. Col. Destino preferentes, Ed. Planeta, Barcelona.

Haraway, Donna (1995), *Ciencia, cyborgs y mujeres*. Cátedra, Col. Feminismos. Madrid. [original de 1991 *Simians, Cyborgs and Women*; http://cstpr.colorado.edu/students/envs_5110/siamanscyborgs.pdf

Haslanger, Sally; Tuana, Nancy (2015), "Topics in Feminism", en Zalta, Edward (ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*; <http://plato.stanford.edu/archives/fall2015/entries/feminism-topics/>

Herd, Gilbert (ed.) (1994), *Third Sex, Third Gender: Beyond Sexual Dimorphism in Culture and History*. Zone Books, New York.

Irigaray, Luce (1992), *J'aime à toi. Esquisse d'une félicité dans l'Histoire*. Bernard Grasset, París [traducción al castellano en Icaria, Barcelona, 1994, *Amo a tí: bosquejo de una felicidad en la historia*].

Jónasdóttir, Anna G. (2011), "¿Qué clase de poder es "el poder del amor"?", *Sociológica*, 26(74): 247-273.

Librería de Mujeres de Milán (1996), *El final del Patriarcado (Ha ocurrido y no por casualidad)*. Sottosopra Rosso

<https://www.libreriadelledonne.it/publicazioni/el-final-del-patriarcado-ha-ocurrido-y-no-por-casualidad-sottosopra>

Martín, María (2019), *Ni por favor ni por favora. Como hablar con lenguaje inclusivo sin que se note (demasiado)*. Libros de la Catarata, Madrid.

Moreno, Amparo (1986), ***El arquetipo viril protagonista de la historia. Ejercicios de lectura no androcéntrica***. La Sal, Barcelona. <http://www.amparomorenosarda.es/es/arquetipo-viril>

Muraro, Luisa (2000), "Autoridad y autoría", en Segura, C. y Cerrada, A.L. (eds.), *Las mujeres y el poder. Representaciones y prácticas de vida*. Asociación Cultural Al-Mudayna, Madrid, pàgs. 9-20.

Pateman, Carole (1988), *The Sexual Contract*. Polity Press, Cambridge [traducción al castellano en Anthopos, Barcelona, 1975, *El contrato sexual*]

Rich, Adrienne (1980), "Compulsory heterosexuality and Lesbian Existence", *Signs*, 5-4: 631-660.

Valls Llobet, Carme (2020), *Mujeres invisibles para la medicina. Desvelando nuestra salud*. Capitán Swing, Madrid.

Varela, Nuria (2013), ***Feminismo para principiantes***. Novoprint, Barcelona.

Wollstonecraft, Mary (1792, 2005), *Vindicación de los derechos de la mujer*. Istmo, Col. Fundamentos, Madrid.

Ziga, Itziar (2009), *Devenir perra*. Melusina, Santa Cruz de Tenerife.

TREBALLS D'ARQUEOLOGIA DE LES DONES, DE GÈNERE I FEMINISTA. PROPOSTES TEÒRIQUES, MÈTODES I APLICACIONS

AAVV, (2006), *Les dones en la Prehistòria*. Museu de Prehistòria de València, Diputació de València.

Adovasio, James; Soffer, Olga; Page, Jake (2007), *The Invisible Sex. Uncovering the true roles of Women in Prehistory*. Left Coast Press, Walnut Creek, California [traducción al castellano en Lumen, Barcelona, 2008, *El sexo invisible: el verdadero rol de las mujeres en la prehistoria*].

Ainsworth, Claire (2015), "Sex redefined", *Nature*, 518: 288-291; <https://doi.org/10.1038/518288a>

Arnold, Bettina y Wicker, Nancy L. (eds.) (2001), *Gender and the Archaeology of Death*. Altamira Press, Walnut Creek.

Barber, Elizabeth Wayland (1994), *Women's work. The first 20.000 years. Women, cloth, and society in Early Times*. W.W. Norton & Company, Nova York.

Berrocal, Mª Carmen (2009), "Feminismo, teoría y práctica de una arqueología científica", ***Trabajos de Prehistoria***, 66 (2), pàgs. 25-43.

Bertelsen, Reidar; Lillehammer, Arnvid; Naess, Jenny-Rita (eds.) (1987 [1979]), *Were They All Men?. An Examination of Sex Roles in Prehistoric Society*, AmS-Varia, Museo Arqueológico de Satavanger, Satavanger.

Bolger, Diane (ed.) (2013), ***A Companion to Gender Prehistory***. Col. Blackwell Companions to Anthropology, Wiley-Blackwell.

Brück, Joanna (2021), "Ancient DNA, kinship and relational identities in Bronze Age Britain", *Antiquity*, 95 (379): 228-237; <https://doi.org/10.15184/aqy.2020.216>

- Cintas Peña, Marta (2020), *La desigualdad de género en la prehistòria ibèrica. Una aproximació multi-variable*. BAR International Series 2990, Oxford [tesis doctoral original de 2018 disponible en <https://idus.us.es/handle/11441/77665>]
- Colomer, Eulàlia; González, Paloma; Montón, Sandra; Picazo, Marina (comp.) (1999), *Arqueología y teoría feminista. Estudios sobre mujeres y cultura material en arqueología*. Icaria-Antrazyt, Barcelona.
- Coltofean-Arizancu, Laura; Gaydarska, Bissierka; Matic, Uroš (2021), **Gender stereotypes in archaeology. A short reflection in image and text**. Sidestonepress, descàrrega gratuïta en línia <https://www.sidestone.com/books/gender-stereotypes-in-archaeology>
- Conkey, Margaret W. i Spector, Janet F. (1984), "Archaeology and the Study of gender", **Advances in Archaeological Method and Theory**, 7, pàgs. 1-38.
- Coto, Maria; Delgado, Lara; López, Lourdes, Martín, Jesús; Pastor, Ana; Ruiz, Apen; Yubero, María (2020), **Informe sobre el acoso sexual en arqueología (España)**. Barcelona, Granada y Madrid. DOI: 10.5281/zenodo.3662763. <https://zenodo.org/record/3662763#.YMCuZ27tZ0s>
- Crown, Patricia L. (ed.) (2000), *Women and Men in the Prehispanic Southwest. Labor, power and prestige*. School of American Research Press, Santa Fe.
- Davis-Kimball, Jeannine (2002), *Warrior women. An archaeologist's search for history's hidden heroins*. Warner Books, New York.
- Díaz-Andreu, Margarita (2014), "Historia del estudio del género en arqueología", *Saguntum Extra* 15 (en *Desmuntant Lara Croft. Dones, Arqueologia i Universitat*), pàgs. 25-32.
- Díaz-Andreu, Margarita i Sørensen, Mary Louise Stig (1998), *Excavating Women. A History of Women in European Archaeology*. Routledge, London.
- Dowson, Thomas A. (1998), "Homosexualitat, teoria queer i arqueologia", *Cota Zero*, 14, pàgs. 81-87.
- Escoriza, Trinidad (2006), "Mujeres, vida social y violencia. Política e ideología en el arte rupestre levantino", *Cypsel*, 16, pàgs. 19-36.
- Escoriza, Trinidad; González, Andrea; Castro, Pedro (2015), "Representaciones figurativas, mujeres y arqueología", **Menga**, 6, pàgs. 17-32.
- Esparza, Ángel; Palomo-Díez, Sara; Velasco-Vázquez, Javier; Delibes, Germán; Arroyo-Pardo, Eduardo; Salazar García, Domingo (2017), "Familial kinship? Palaeogenetic and isotopic evidence from a triple burial of the Cogotas archaeological culture (Bronze Age, Iberian Peninsula)", *Oxford Journal of Archaeology*, 36(3), pàgs. 223-242.
- Filipek, Kori Lea; Roberts, Charlotte A.; Montgomery, Janet; Gowland, Rebecca L. ; Moore, Joanna; Tucker, Katie; Evans, Jane A. (2022), "Creating communities of care: Sex estimation and mobility histories of adolescents buried in the cemetery of St. Mary Magdalen leprosarium (Winchester, England)", *American Journal of Biological Anthropology*, 178(1), pàgs. 108-123; <https://doi.org/10.1002/ajpa.24498>
- Geller, Pamela (2017), **The bioarchaeology of socio-sexual lives. Queering common sense about sex, gender and sexuality**. Springer, Nova York.
- Gero, Joan M.; Conkey, Margaret (eds.) (1991), *Engendering Archaeology. Women and Prehistory*. Blackwell, Oxford.
- González Marcén, Paloma; Montón, Sandra; Picazo, Marina (2008), "Towards an archaeology of maintenance activities", en Montón Subías, S. i Sánchez Romero, M. (eds.), *Engendering Social Dynamics: The Archaeology of Maintenance Activities*. BAR International Series 1862, Oxford, pàgs. 3- 8.

- Grömer, Karina (2016), *The Art of Prehistoric Textile Making: The development of craft traditions and clothing in Central Europe*. Natural History Museum, Viena.
http://www.oapen.org/search?identifier=604250&fbclid=IwAR2WmepKKCelkP9RZW3OOJYE_UKPXNpvZtIfrX9V
- Hernando, Almudena (2012), *La fantasía de la individualidad. Sobre la construcción sociohistórica del sujeto moderno*. Katz Editores, Madrid.
- Hollimon, Susan E. (2011), "Sex and gender in bioarchaeological research", en Agarwal, S.C. i Glencross, B. (eds.), *Social bioarchaeology*. Wiley-Blackwell, Oxford, pàgs. 149-182.
- Joyce, Rosemary A. (2008), *Ancient Bodies, Ancient Lives. Sex, Gender and Archaeology*. Thames & Hudson, Nova York.
- Knight, Christopher (2011), "Early human kinship was matrilineal", en Allen, N., Callan, H., Dunbar, R. i James, W. (eds.), *Early human kinship. From sex to social reproduction*. Wiley-Blackwell, Oxford, pàgs. 61-82.
- Koch, Julia Katharina; Wiebke Kirleis (eds.) (2020), ***Gender Transformations in Prehistoric and Archaic Societies***. Sidestone Press, Leiden. Lectura en línia i descàrrega oberta
<https://www.sidestone.com/books/gender-transformations-in-prehistoric-and-archaic-societies>
- Lerner, Gerda (1986), *The Creation of Patriarchy*, Oxford University Press [traducció al castellano en Crítica, Barcelona, 1990, *La creación del patriarcado*].
- López Bertrán, Mireia (2014), "Cossos i gèneres: perspectives d'anàlisi i aplicacions a l'arqueologia", *Saguntum Extra 15* (en *Desmuntant Lara Croft. Dones, Arqueologia i Universitat*), pàgs. 33-39.
- Lull, Vicente; Rihuete, Cristina; Risch, Roberto; Bonora, B.; Celdrán, E.; Fregeiro, Mª I.; Molero, C.; Moreno, A.; Oliart, C.; Velasco, C. (2021), "Emblems and spaces of power during the Argaric Bronze Age at La Almoloya, Murcia", *Antiquity*, 95(380): 329-348. <http://doi:10.15184/aqy.2021.8>
- Luneau, Élise (2015), "Les relations de genre en Asie centrale protohistorique: redéfinition et discussion", *Les Nouvelles de l'Archéologie*, 140, pàgs. 28-34; <http://doi.org/10.4000/nda.2989>
- Martínez Pulido, Carolina (2012), *La senda mutilada. La evolución humana en femenino*. Biblioteca Nueva-Minerva, Siglo XXI, Madrid.
- McKinnon, Susan (2013 [2005]), *Genética neoliberal. Mitos y moralejas de la psicología evolucionista*. Fondo de Cultura Económica, México.
- Moral de Eusebio, Enrique (2014), "¿Es el sexo al género lo que la naturaleza a la cultura? Una aproximación queer para el análisis arqueológico", *Arqueoweb*, 15, pàgs. 248-269.
- Nelson, Sarah H. (2006), *Handbook of Gender in Archaeology*. Altamira Press, Walnut Creek.
- Novak, Shannon (2006), "Beneath the façade: a skeletal model of domestic violence", en Gowland, Rebecca y Knüsel, Christopher (eds.) (2006), *Social Archaeology of Funerary Remains*, Oxbow Books, London, pàgs. 238-252.
- Nowell, April; Chang, Melanie, L. (2014), "Science, the Media, and Interpretations of Upper Paleolithic Figurines", *American Anthropologist*, 116 (3), pàgs. 562-577; <https://doi.org/10.1111/aman.12121>
- Prados, Lourdes i López Ruiz, Clara (eds.) (2017), ***Museos arqueológicos y género. Educando en igualdad***. Servicio de Publicaciones-Universidad Autónoma de Madrid.
- Rihuete, Cristina (2003), "Esqueletos humanos en la investigación de la diferencia sexual", en Molas, Mª D. y GUERRA, S. (eds.), *Morir en femenino: mujeres, ideología y prácticas funerarias desde la Prehistoria hasta la Edad Media*, Edicions Universitat de Barcelona, Col. Breviaris 7, Barcelona, pàgs. 17-50.

Robb, John y Harris, Oliver J.T. (2018): "Becoming gendered in European prehistory: was Neolithic gender fundamentally different?", *American Antiquity* 83 (1), 128-147. <http://doi:10.1017/aaq.2017.54>

Sanahuja Yll, M^a.Encarna (2002), **Cuerpos Sexuados. Objetos y Prehistoria**. Cátedra, col. Feminismos, Madrid.

Shipman, Pat (2014), "El difícil trance del parto humano", *Investigación y Ciencia*, 452, pàgs. 36-40.

Søfaer, Joanne R. (2006), "Gender, bioarchaeology and human ontogeny", en Gowland, Rebecca i Knüsel, Christopher (eds.), **Social Archaeology of Funerary Remains**, Oxbow Books, Oxford, pàgs. 155-167.

Soriano, Eni; Herrero Corral, Ana M^a, Garrido, Rafael; Majó, Tona (2021), "Sex/gender system and social hierarchization in Bell Beaker burials from Iberia", *Journal of Anthropological Archaeology*, 64, 101335; [10.1016/j.jaa.2021.101335](https://doi.org/10.1016/j.jaa.2021.101335)

Stone, Linda (2020), *Kinship and Gender*. 6a edició, Westview Press, Oxford.

Tilley, Lorna (ed.) (2015), *Theory and practice in the bioarchaeology of care*. Springer. DOI 10.1007/978-3-319-18860-7

Vila, Assumpció (coord.) (2017), *La reproducción en la Prehistoria. Imágenes etno y arqueológicas sobre el proceso reproductivo*. CSIC, Madrid.

Weismantel, Mary (2013), "Towards a transgender archaeology. A Queer rampage through prehistory", Susan Stryker i Aren Z. Aizura (eds.), *The Transgender Studies Reader 2*, Routledge, New York, pàgs. 319-334.

Zarzuela, Paloma; Martín, Jesús; Donat, M. (2019), "Una radiografía necesaria del sector desde una mirada de género", *Arqueoweb*, 19, pàgs. 34-49.

RECURSOS ELECTRÒNICS

Historia material de las mujeres www.pastwomen.net

Proyecto ArqueólogAs <https://www.ub.edu/arqueologas/proyecto/>

Proyecto Womam <http://projectwomam.com/es/inicio-es/>

Arqueología feminista <https://arqueologiademadrid-cdl.org/grupo-feminista/>

Lucha por la igualdad y la diversidad en arqueología <https://payetatruelle.wixsite.com/projet>

Trowelblazers. Contribucions de dones en les ciències "excavadores": arqueologia, geologia i paleontologia <https://trowelblazers.com/> No lo he colgado en campus virtual todavía

Breaking Ground: Women in Old Archaeology [arqueòlogues anglosaxones] http://www.brown.edu/Research/Breaking_Ground/

Breu historia del feminisme a través de feministes destacades http://www.eldiario.es/cultura/feminismo/breve-recorrido-historia-lucha-feminista_0_363614574.html

Epistemologia feminista <http://plato.stanford.edu/entries/feminism-epistemology/>

Filosofia: autores, temàtiques, història (*Internet Encyclopedia of Philosophy*) <http://www.iep.utm.edu/>

Androcentrisme i llenguatge <https://es.slideshare.net/Feminismos15MBerlin/lenguaje-androcentrismo-y-patriarcado-el-tringulo-de-la-muerte?c>

Violència - Guía *Toolkit* de Creative Interventions (en inglés y castellano) <https://www.creative-interventions.org/toolkit/>

Mujeres y museos - *Didáctica 2.0 Museos en femenino* <https://museosenfemenino.es/>

Mujeres en red <http://www.mujaresenred.net/>

AMIT - Asociación de Mujeres Investigadoras y Tecnólogas <http://www.amit-es.org/>

Ca ladona <http://www.caladona.org/>

Pikara magazine <http://www.pikaramagazine.com/>

Programari

Word, Excel, Power Point, Teams, lector de PDF